

Кінаш Ярослав Андрійович
студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ (САМОВІДВОДУ) СУДДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Кожна особа, яка стає учасником кримінального провадження, неодмінно бажає, щоб судовий розгляд був здійснений справедливим, чесним і неупередженим судом, щоб незалежно від тяжкості пред'явленого обвинувачення суд не піддавався якомусь сторонньому впливу і залишався самостійним у прийнятті своїх процесуальних рішень. Адже необ'єктивне ставлення до будь-якого учасника кримінального провадження істотно погіршує якість роботи не лише окремо взятого органу чи посадової особи, але і правоохоронної, і судової систем в цілому, викликає в громадян негативне ставлення до органів державної влади.

Аналіз положень Кримінального процесуального кодексу України [1] (далі – КПК), які стосуються інституту відводу (самовідводу) в кримінальному провадженні, свідчить про намагання законодавця забезпечити таке застосування норм кримінально-процесуального права, при якому законні інтереси учасників процесу були б реально гарантовані та надійно захищені від необґрунтованих обмежень. При цьому слід зауважити, що процесуальне значення інституту відводу (самовідводу) полягає в тому, що право прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, захисника, а також потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача та інших заінтересованих осіб заявити відвід судді, присяжному, слідчому судді, прокурору, слідчому, перекладачу, експерту, спеціалісту, представнику персоналу органу пробації і секретарю судового засідання виступає своєрідним методом захисту прав і законних інтересів учасників провадження, котрий сприяє об'єктивному досудовому розслідуванню та судовому розгляду і, тим самим, виконанню завдань кримінального судочинства.

Виходячи з вищевикладеного, є зрозумілим, що даний інститут відноситься до числа важливих елементів механізму кримінального процесуального регулювання.

Згідно зі ст. 75 КПК слідчий суддя, суддя або присяжний не може брати участь у кримінальному провадженні:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу апробації, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах провадження;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості;

5) у випадку порушення встановленого частиною третьою статті 35 КПК порядку визначення слідчого судді, судді для розгляду справи.

У складі суду, що здійснює судове провадження, не можуть бути особи, які є родичами між собою.

Наявність хоча б однієї із зазначених обставин виключає участь слідчого судді або судді у судовому провадженні.

Необхідно звернути увагу на те, що за наявності підстав, передбачених ст. 75 КПК, заявлення самовідводу, суддею є не їх правом, а обов'язком, про що судді часто забувають. Так, у п. 2.5 «Бангалорських принципів поведінки судді» (схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року) зазначається, що суддя заявляє самовідвід від участі в розгляді справи в тому випадку, якщо для нього не є можливим винесення об'єктивного рішення у справі, або в тому випадку, коли у стороннього спостерігача могли б виникнути сумніви в неупередженості судді [2].

Аналізуючи теоретичні й практичні положення інституту відводу (самовідводу) судді, можна відділити в ньому такі основні проблемні моменти.

1. Першою й, напевно, найголовнішою проблемою є те, що відсутня юридична відповідальність за невиконання учасником кримінального судочинства обов'язку заявити самовідвід за наявності до того відповідних підстав, а також належним рівнем правосвідомості цієї категорії учасників, що особливо впливає на стан об'єктивності та неупередженості провадження. Формально така відповідальність є, адже відповідно до підпункту «д» п. 1 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» порушення правил щодо відводу (самовідводу) може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження [3]. Але дане положення в більшості випадків практично не застосовується.

2. Порядок вирішення питання про відвід передбачено ст. 81 КПК, в якій зазначається, що в разі заявлення відводу слідчому судді або судді, який здійснює судове провадження одноособово, його розглядає інший суддя цього ж суду. Стверджувати про те, що суддя, на якого покладено обов'язок вирішувати питання про відвід іншого судді, буде при цьому неупередженим, дуже складно. Так само не варто чекати належної об'єктивності від складу суду при вирішенні питання про відвід судді із цього суду, коли такий відвід заявлено одному, кільком або всім суддям, які здійснюють судове провадження колегіально.

3. «Інші обставини, які викликають сумнів у його неупередженості»,

передбачені п. 4 ч. 1 ст. 75 КПК, як підстава для відводу судді є оціночними поняттями. Застосування цих обставин при прийнятті рішень про відвід судді залежить від правосвідомості особи, яка з'ясовує їх сутність і використовує, виходячи зі свого внутрішнього переконання. Тут теж має місце суб'єктивізм, який залежить від рівня підготовки судді.

4. Згідно з частиною 4 ст. 81 КПК якщо повторно заявлений відвід має ознаки зловживання правом на відвід з метою затягування кримінального провадження, суд, який здійснює провадження, має право залишити таку заяву без розгляду. Як свідчить практика, досить часто судді в своїй правосудній діяльності зловживають даним положенням й в такий спосіб позбавляють заінтересованих учасників провадження неупередженого розгляду справи.

Мабуть, це не повний перелік проблемних питань інституту відводу (самовідводу) судді у кримінальному судочинстві України. Але він дає нам можливість побачити прогалини даного інституту й вирішувати питання про шляхи його вдосконалення. Адже прагнення українського суспільства стати врівень з розвиненими європейськими державами є безумовною підставою для того, щоб правові спори, які виникають у тих чи інших сферах життєдіяльності, розв'язувались чесними, справедливими, незалежними й неупередженими суддями.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 16 берез. 2018 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В. 2018. – 408 с.

2. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної ради ООН 27.07.2006 № 2006/23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_j67 (дата звернення 07.05.2018)

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. База даних Законодавство України / ВР України URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/page5> (дата звернення 07.05.2018)

Кононець Віта Петрівна
старишій викладач кафедри АПП та АД,
кандидат юридичних наук

Біденчук Тетяна Миколаївна
курсант ФПКП ДДУВС

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО УХИЛЕННЯ ВІД ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ СУДУ, ДЕРЖАВНИМ ВИКОНАЦЕМ

Однією із найгостріших проблем українського судочинства була і зараз є реальне виконання судових рішень. Конституція України встановлює, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є